

УДК 81'25+808.2

РЕДАГУВАННЯ ПЕРЕКЛАДІВ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА**Подвойська О. В.**

У пропонованій статті представлено специфіку викладання дисципліни “Редагування перекладів” для студентів спеціальності “Переклад”. Наведено основні завдання курсу, зміст дисципліни, характеристику знань та вмінь студентів по завершенню дисципліни. Викладання дисципліни базується на двох взаємозумовлених та взаємопов’язаних напрямках – критика перекладів та принципи їх редагування, що передбачають формування та розвиток як теоретичних знань, так і практичних умінь та навичок.

Ключові слова: редагування, переклад, критика перекладів, редагування перекладу.

В предложенной статье представлена специфика преподавания дисциплины “Редактирование переводов” для студентов специальности “Перевод”. Приводятся основные задачи курса, содержание дисциплины, характеристика знаний и умений студентов по окончании дисциплины. Преподавание дисциплины базируется на взаимообусловленных и взаимосвязанных направлениях – критика переводов и принципы их редактирования, которые предусматривают формирование и развитие как теоретических знаний, так и практических умений, и навыков.

Ключевые слова: редактирование, перевод, критика переводов, редактирование перевода.

The given article regards the peculiarities of teaching the discipline “Editing of translations” for the students of the specialty “Translation”. Main tasks and contents of the discipline, description of skills and knowledge obtained while studying are pointed in the article. The process of teaching the discipline is based on the interconditionality and interdependence of two trends, such as translation criticism and editing strategies. Formation of theoretical knowledge as well as practical skills is presupposed.

Key words: editing, translation, translation criticism, editing of translation.

Інтенсивність розвитку взаємозв’язків національних літератури та культури у світовому масштабі спричинила потребу в перекладі художньої та спеціальної літератури. Власне переклад художньої літератури виокремився у 20-му сторіччі в окрему особливу сферу наукової і творчої діяльності. З плином часу в літературознавстві сформувалася окрема галузь – критика перекладу, а у книговидавничій та журнальній практиці – редагування художнього перекладу. Тісний взаємозв’язок та взаємозумовленість між цими двома дисциплінами викликає необхідність їх поєднання в одну галузь професійної діяльності, об’єктом якої є вже не лише переклади художньої літератури, а і спеціальної, наукової, публіцистичної тощо.

Сьогодні, критика та редагування перекладу – це розділи прикладного перекладознавства, перший з яких встановлює та оновлює критерії оцінки сучасних перекладів, а другий вдосконалює останні, допомагаючи читачу та перекладачу, особливо коли автор входить у новий контекст.

Разом з історією, критика перекладу аналізує процес національного перекладу як ціле, привертає увагу до гідних досягнень, але з позиції сучасних вимог до перекладу, ані ретроспективно, ані сприймаючи факти бездоказово. Ця наука пояснює недоліки та досягнення перекладача. Критика перекладу цілком прагматична, конотативна (асоціативна), інколи жорстка та заохочувальна.

Як зазначає Ірина Олійник, критика перекладу не належить до царини сьогоднішніх відкриттів з огляду на її функціонування у перекладознавчій триаді поряд із теорією та історією перекладу, а, проте, потребує з’ясування свого предметного статусу як дисципліна, що значною мірою послуговується

здобутками інших наук та теорій – літературознавства, герменевтики, методології, компаративістики тощо [5, с. 117].

Навчання перекладу є дуже складною справою. На думку багатьох викладачів-перекладознавців, перекладу не можна навчити, якщо у людини немає до цього хисту. Критика і редагування перекладів – це найвищий, на нашу думку, щабель професійних вмінь перекладача. Не можна навчитися якісно і критично аналізувати переклад і його оригінал на предмет їхньої еквівалентності і адекватності, не маючи сформованих перекладознавчих знань та перекладацьких вмінь, і звичайно ж, достатньої практики перекладу різних типів текстів. Саме тому дисципліна “Редагування перекладів” викладається на старших курсах спеціальності “Переклад”, передбачаючи наявність перекладацької компетенції у студентів.

Предметом вивчення редагування перекладів як навчальної дисципліни є процес редагування тексту перекладу в наслідок виявлення певних недоліків перекладу під час проведення порівняльного аналізу тексту оригіналу та тексту перекладу.

Головною метою викладання навчальної дисципліни “Редагування перекладів” є навчання методики критичного перекладознавчого аналізу тексту перекладу задля подальшого (за потреби) його редагування з метою отримання якісного кінцевого продукту – еквівалентного та адекватного перекладу.

Відповідно до головної мети основними завданнями вивчення дисципліни “Редагування перекладів” є навчання порівняльного аналізу тексту перекладу та тексту оригіналу на основі комплексного підходу з урахуванням жанрово-стилістичних, граматичних, лексичних та прагматичних відповідностей та норм мови перекладу, а також методам та процедурі процесу редагування перекладу з метою усунення виявлених недоліків.

Таким чином, викладання курсу “Редагування перекладів” як навчальної дисципліни передбачає ґрунтовне вивчення принципів критики перекладу та принципів його редагування, що у межах навчального процесу може бути систематизовано у вигляді двох змістовних модулів, матеріал яких в жодному разі не представляється для вивчення відірвано одне від одного, а навпаки, є тісно взаємопов’язаним та взаємозумовленим.

У межах вивчення принципів критики перекладу з метою введення у тему змістовного модуля пропонується визначити роль критики перекладу у розвитку перекладознавства і практики перекладу. Зокрема доцільним є розглянути розвиток теоретичних засад критики перекладу, систематизуючи їх у трьох напрямках, узагальнених І. Олійник [5, с. 119]: 1) порівняння оригіналу та перекладу на предмет еквівалентності та відповідностей, зіставлення кількох перекладних версій, яке провели різні інтерпретатори, зокрема А. Беднарчик “Семантичні зміщення та інтертекст як проблеми перекладознавства (перекладаючи Ахматову)”, М. Новикова “Урок двох майстрів” та багато інших; 2) редагування як оцінювання перекладу на завершальному етапі – безпосередньо перед виходом твору до друку, для прикладу, Н. Галь “Слово живое и мертвое: Из опыта переводчика и редактора”; D. Robinson “Becoming a Translator. An Introduction to the Theory and Practice of Translation”; G. Samuelsson-Brown “A Practical Guide for Translators” та ін.; 3) аналіз особливостей перекладацької майстерності того чи іншого перекладача, під час вивчення доробку якого окреслюється діапазон перекладацької творчості, простежується внесок до сфери теорії перекладу, наприклад, “Внесок перекладознавця” (про одного з перших теоретиків мистецтва перекладу О. Л. Кундзіча); “Максим Рильський – перекладач” (про перекладацьку творчість та здобутки світового письменства, подаровані М. Т. Рильським українському читачеві).

Для проведення будь-якого дослідження, аналізу, вивчення тощо необхідною передумовою є методологічна база. Критика перекладу є завершальним етапом вивчення тексту, що для подальшого процесу навчання зумовлює необхідність узагальнення та систематизації методів та прийомів аналізу тексту оригіналу, які, в свою чергу, є необхідною ланкою для проведення порівняльного аналізу тексту оригіналу та тексту перекладу. Тому студенти потребують досконалого вивчення засад порівняльного методу та процедури його застосування як

основного для критики та оцінювання перекладу (перекладів) та подальшого його (їх) редагування.

Розробка оцінки критеріїв визначення якості перекладу займає важливе місце у перекладознавстві та критиці і редагуванні перекладів зокрема, а тому не повинна залишатися поза увагою у навчальному процесі. В цьому аспекті важливим вбачається ознайомлення студентів з моделями критики перекладу, найбільшої уваги з яких заслуговують оцінна та описова (дескриптивна) моделі. Під час навчання слід наголошувати на об'єктивному оцінюванні перекладу, оскільки дуже часто студенти тяжіють до суб'єктивізму і часто розуміють критику як виявлення та оцінювання негативних рис. Саме тому, починаючи вивчення шляхів визначення якості перекладу з ознайомлення описової моделі критики перекладу, можна сприяти усуненню цього фактору. Корисними в цьому плані можуть бути роботи П. Ньюмарка, в яких студенти можуть ознайомитися з завданнями і стадіями критики перекладу, що, в свою чергу, допоможе систематизувати одиниці оцінювання, а саме ступінь еквівалентності перекладу оригіналу, ступінь складності завдань, які перекладач вирішує для досягнення еквівалентності та достоїнства перекладу (його "цінність") з позиції досягнення мети, заради якої було зроблено переклад. Застосування цих положень у ході навчального процесу сприятиме не лише поглибленню знань з перекладознавства, теорії і практики перекладу, а і навчанню формувати об'єктивні судження під час критики перекладу.

Оцінка якості перекладу може проводитися з більшою або меншою мірою деталізації. Для загальної характеристики результатів перекладацького процесу студенти повинні вміти правильно використовувати терміни "адекватний переклад", "еквівалентний переклад", "точний переклад", "буквальний переклад" і "вільний переклад", тому як частину самостійної роботи з дисципліни можна представити повторення або поглиблення знань у цьому аспекті. Загальна характеристика якості перекладу в зазначених вище термінах може бути пов'язана з типом відповідностей, що застосовуються для перекладу окремих відрізків оригіналу, і поняттям одиниці перекладу, що також, в свою чергу, потребує повторення або переосмислення з погляду критики перекладу. Тому що зіставлення перекладу з оригіналом дозволяє виокремити одиниці невідповідності, тобто неперекладені елементи оригіналу, викривлення і елементи, додані в перекладі, але які не мають відповідності в оригіналі. Аналіз одиниць невідповідності дозволяє оцінити важливість не відтворених або неправильно переданих елементів оригіналу та ступінь порушення комунікативної рівноцінності в результаті допущених помилок.

Говорячи про наявні невідповідності, недоліки та помилки, слід сформулювати у студентів навички їх розпізнавання, надаючи знання про їх поняття та види. Класифікації помилок можуть бути при цьому зорієнтовані на оцінку перекладу, а можуть припускати аналіз не стільки результату перекладу, скільки процесу перекладу і відбивати можливі причини появи помилок. Серед класифікацій перекладацьких помилок корисними для формування категоріального апарату студентів є класифікація змістовних або смислових помилок [4], класифікація помилок, заснована на роботах Л. К. Латишева, а також класифікація логічних помилок, запропонована Д. М. Бузаджі [2].

По завершенню змістовного модуля, присвяченого принципам критики перекладу, студенти повинні володіти необхідним категоріальним апаратом перекладознавства в цілому та критики перекладу зокрема; вміти аргументувати перекладацькі розбіжності, усвідомлювати ступінь виконання завдань, висунутих до конкретного перекладу, робити критичний аналіз перекладу, теоретично обґрунтовувати і обстоювати свою думку щодо його якості (адекватності, еквівалентності).

Наступним змістовним модулем у викладанні дисципліни пропонується охопити проблеми та принципи редагування перекладів, що є логічним продовженням процесу їх критики та оцінювання. За визначенням Гули Є. А., редагування тексту – це своєрідний вид літературної діяльності, в процесі якої редактор завжди вирішує творчі завдання, але, водночас, виступає у ролі дослідника. На думку більшості дослідників, предметом редагування є приведення об'єкта

редагування у відповідність до чинних у певний час і конкретному суспільстві норм, а також його творча оптимізація, метою якої є отримання заданого соціального ефекту. Процес редагування полягає у перевірці інформації з метою удосконалення або виправлення її структури, змісту, відповідності, завершеності, логічної послідовності, методів презентації [1]. Редагування як галузь видавничої діяльності і редагування перекладів мають схожі риси, але відрізняються перш за все тим, що у першому випадку маємо справу з текстом-першоджерелом, який перевіряється щодо його відповідності до всіх норм мови, якою він створений, у другому випадку мова йде про переклад тексту оригіналу, а тому має місце не лише оцінка відповідності до всіх норм тепер уже мови перекладу, а і відповідність смислу і змісту викладеної інформації в оригіналі та перекладі та прийнятності для цільової аудиторії. Тому справа редактора перекладів є, на наш погляд, відповідальнішою, оскільки передбачає досконале знання мови оригіналу і мови перекладу, здатності об'єктивної критики перекладу і вміння порівняльного аналізу тексту оригіналу і тексту перекладу на предмет їх відповідності.

У межах змістовного модуля, присвяченого принципам редагування, доцільним вбачається перш за все ознайомити студентів з власне поняттям редагування перекладів, його видами та особливостями як суміжної галузі літературознавства, видавничої справи і перекладознавства. Не зайвим буде вивчення періодизації розвитку редагування, якщо не вистачає лекційних годин на це, воно може стати частиною самостійної роботи.

Важливими знаннями при вивченні цього аспекту дисципліни виступають знання методів та етапів редагування, які, звичайно, ґрунтуються на попередньому порівняльному аналізі тексту оригіналу та тексту перекладу. Навчаючи студентів методам та процедурі редагування, слід виховувати у них повагу до автора перекладу. Необхідно завжди наголошувати на тому, що для великих правок потрібно користуватися авторськими мовними засобами (або надавати це самому автору, або узгоджувати правку з автором, доводячи йому необхідність кожного виправлення), що піддавати критиці потрібно не тільки авторський текст, а й свою правку і пам'ятати, що виправляти слід помилки автора, а не його стиль, тобто авторську глухоту, а не авторську вольність [3].

Вивчення принципів редагування перекладів передбачає передусім формування практичних навичок редагування, саме тому великий шар матеріалу для засвоєння носить скоріше практичний характер і втілюється у формулюванні практичних рекомендацій щодо редагування перекладів, у першу чергу, науково-технічних та юридичних текстів. Художній текст вимагає більш творчого і індивідуального підходу до оцінки та подальшого можливого редагування, а також складності уніфікації чітких і конкретних рекомендацій до оцінки та редагування.

Практичні рекомендації можуть бути систематизовані за рівнями мови (лексичний і граматичний), як це пропонує Ребрій О. В. [6], або носити узагальнюючий характер після аналізу типових перекладацьких помилок, запропонованого Шалитом І. С. [7].

Таким чином, дисципліна "Редагування перекладів", що викладається відповідно до навчального плану спеціальності "Переклад", є необхідним і логічним компонентом навчання майбутніх перекладачів, головною метою якого є формування знань та навичок редагування чужих та власних перекладів текстів різних типів та видів на основі засвоєних знань з критики перекладу, а також розвиток умінь теоретично та об'єктивно обґрунтовувати зроблені правки, користуючись теоретичними знаннями з редагування та критики перекладу.

Література

1. Гула Є.А. Редагування як один з головних чинників якісного перекладу [Електронний ресурс] / Є. А. Гула // Матеріали Всеукраїнського щорічного науково-практичного семінару з питань практики перекладу та підвищення конкурентоспроможності перекладацьких послуг ВГО "Асоціація перекладачів України" (04 червня 2005 року, м. Київ). – Режим доступу до джерела: <http://www.uta.org.ua/data/loads/Gula.pdf>

2. Новый взгляд на классификацию переводческих ошибок [Текст] / [Д. М. Бузаджи, В. В. Гусев, В. К. Ланчиков, Д. В. Псурцев]. – М.: Валент, 2009. – 118 с.
3. Мильчин А. Э. Методика редактирования текста [Текст] / А. Э. Мильчин. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М.: Логос, 2005. – 524 с.
4. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода [Текст] / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М.: Московский лицей, 1996. – 390 с.
5. Олійник І. Інтердисциплінарність дослідження чи маргінес науки? (до питання літературознавчого статусу критики художнього перекладу) [Електронний ресурс] / Ірина Олійник // Вісник Львівського ун-ту, Серія філол. – 2008. – Вип. 44. – Ч. 1. – С. 117–125. – Режим доступу:
http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vlnu/Fil/2008_44/Pt1/Olijnyk_I.pdf
6. Основи теорії редагування перекладів : [Конспект лекцій] / Укладач : О. В. Ребрій. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – 88 с.
7. Шалыт И. С. Методическое и справочное руководство по переводу на русский язык, тематическому редактированию, литературной правке и редакционно-издательскому оформлению инженерно-технической документации [Электронный ресурс] / И. С. Шалыт. – М.: Инженерная переводческая компания ИНТЕНТ. – Режим доступа:
http://www.intent93.ru/useruploads/files/Method_01.pdf
8. Newmark P. A Textbook of Translation / P. Newmark. – Longman, 2003. – 292 p.